

ЗНАЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ КЛАСТЕРІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Анотація. У статті визначено поняття малого підприємництва і надано характеристику його суб'єктів у відповідності до норм діючої законодавчої бази. Проведено оцінку стану розвитку малого підприємництва в регіонах України, за результатами якої регіони згруповані в чотири групи по рівню ефективності розвитку в них малого підприємництва. За результатами проведеного аналізу визначено необхідність регіонального менеджменту щодо розвитку малого підприємництва в регіоні, окреслені проблеми його реалізації. Обґрунтовано необхідність створення регіональних кластерів, в структурі яких вагомий стан мають представники малого бізнесу. Визначені переваги для кожного учасника об'єднання в процесі спільної діяльності. Визначені напрямки подальшого розвитку регіонального менеджменту щодо підтримки малого підприємництва.

Ключеві слова: мале підприємництво, приватні підприємці, регіональний менеджмент, державно-приватне партнерство, кластерні ініціативи, регіональний кластер.

Ускова Л.В. Роль регіонального менеджмента для развития кластеров малого предпринимательства.

Аннотация. В статье определена сущность малого предпринимательства и дана характеристика его субъектов в соответствии норм действующего законодательства. Проведена оценка состояния развития малого предпринимательства в регионах Украины, по результатам которой регионы сгруппированы в четыре группы по уровню эффективности развития в них малого предпринимательства. По результатам проведенного анализа определена необходимость регионального менеджмента в направлении развития малого предпринимательства в регионах, обозначены проблемы его реализации. Обоснована необходимость создания региональных кластеров, в структуре которых весомое значение имеют представители малого бизнеса. Определены преимущества каждого участника в процессе совместной деятельности. Определены направления дальнейшего развития регионального менеджмента в рамках поддержки малого предпринимательства.

Ключевые слова: малое предпринимательство, частные предприниматели, региональный менеджмент, государственно-частное партнерство, кластерные инициативы, региональный кластер.

Uskova L.V. A value of regional management is for development of clusters of small enterprise

Annotation. In the article the concept of small enterprise is certain and given description of his subjects in accordance with the norms of operating legislative base. It is conducted estimation of development of small enterprise status in the regions of Ukraine on results that regions are grouped in four groups on the level of efficiency of development in them of small enterprise. On results the conducted analysis the necessity of regional management in relation to development of small enterprise in a region, outlined problems of his realization is certain. The necessity of creation of regional clusters the representatives of small business have the ponderable state in the structure of that is reasonable. Certain advantages are for every participant of association in the process of joint activity. Certain directions of further development of regional management are in relation to support of small enterprise.

Keywords: small enterprise, sole proprietors, regional management, state-private partnership, cluster initiatives, regional cluster.

Постановка проблеми. В сучасних умовах становлення ринкової економіки України, враховуючи її регіональну спрямованість, важливого значення набувають питання розвитку малого підприємництва як особливої ланки соціально-економічного розвитку країни. Закордонний досвід підтверджує позитивні тенденції розвитку економіки держави за рахунок ефективного функціонування малого бізнесу, який є більш мобільним і гнучким до змін ринкових умов господарювання. Але в Україні існує низка проблем і перешкод щодо підвищення ефективності господарської діяльності малого підприємництва, які пов'язані як з нестабільною політичною ситуацією, так і з кризовими умовами економічного середовища. Тому розробка заходів регіонального менеджменту щодо подальшого розвитку малого підприємництва в напрямку кластерізації і підвищення ефективності його функціонування, які забезпечать сталий розвиток економіки регіонів, набувають актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку малого підприємництва останнім часом присвячено багато наукових праць, серед яких можливо виділити роботи Варналія З.С. [1, с.170-255], який проаналізував питання державної підтримки малого підприємництва та соціально-економічних наслідки розвитку малого підприємництва в Україні; Хурса М.М. [2, с. 56-63], який розглянув роль малого підприємництва в розрізі різних сфер взаємовідносин суспільства (політичної, психологічної, економічної та соціальної); Лукав'я Л. та Цегелика Г. [3, с. 75], які оцінили стан малого підприємництва у регіонах України використовуючи кластерний аналіз, в результаті якого області України згруповано за подібними характеристиками в окремі кластери;

Яцкевич І.В. [4, с. 190-216], труди якого присвячені організаційно-економічним формам створення та розвитку взаємодії суб'єктів малого і великого підприємства; Дуди М.О. і Губачова В. П., які визначили, що для підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності регіональної економіки необхідно впровадити кластерну модель, яка забезпечить Створення кластерів і сприятиме вдосконаленню виробництва, збільшенню кількості малих і середніх підприємств і зростанню їх значучості на внутрішньому та зовнішньому ринках [5, с. 31-32]; Микитюка О.П. в трудах якого визначені проблеми розвитку і впровадження кластерів як нової інноваційної форми корпоративних відносин підприємств, як великого так і малого бізнесу [6, с. 31-32]; Продіус Ю.І. і Ткаченко А.М. [7], які обґрунтували необхідність впровадження кластерних ініціатив в Україні; Кравченко О.А. і Португальської Р.А. [8, с.226], які на підставі вивченого зарубіжного досвіду державної підтримки малого бізнесу, розробили пропозиції щодо пріоритетних напрямків державної підтримки малих підприємств в Україні; Зосименко Т.І. [9], який досліджував сучасні умови функціонування малого підприємництва в Україні, визначив «+» та «-»сфери діяльності малого підприємництва (МП) в національній економіці. Але в роботах науковців не в достатній мірі приділено увагу заходам регіонального менеджменту відносно розвитку кластерів малого підприємництва, які забезпечать підвищення ефективності функціонування малого бізнесу.

Формування цілей статті. Проаналізувати стан розвитку малого підприємництва та визначити значення регіонального менеджменту для розвитку малого підприємництва в регіонах України.

Вклад основного матеріалу дослідження. Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва. Таке групування регламентується Господарським Кодексом України [10]. Так до суб'єктів малого підприємництва відносяться:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

В окрему групу виділяють представників мікро підприємництва, які відповідають наступним критеріям:

- фізичні особи, зареєстровані як підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Мале підприємництво є невід'ємною й обов'язковою складовою існування ринкової конкурентної економіки. Великий капітал, звичайно ж, визначає рівень науково-технічного й промислового потенціалу. Проте основою розвитку країн з ринковою економікою є саме мале підприємництво, як найбільш масова, динамічна й гнучка форма ділового життя суспільства. Тому проведемо аналіз тенденцій розвитку малого підприємництва за період 2008-2012р.р. в розрізі регіонів з метою оцінки значення малого бізнесу для економіки певного регіону.

Насамперед на підставі статистичних даних [11] проведемо аналіз динаміки частки кількості малих підприємств в загальній кількості суб'єктів господарювання за регіонами України (рис. 1).

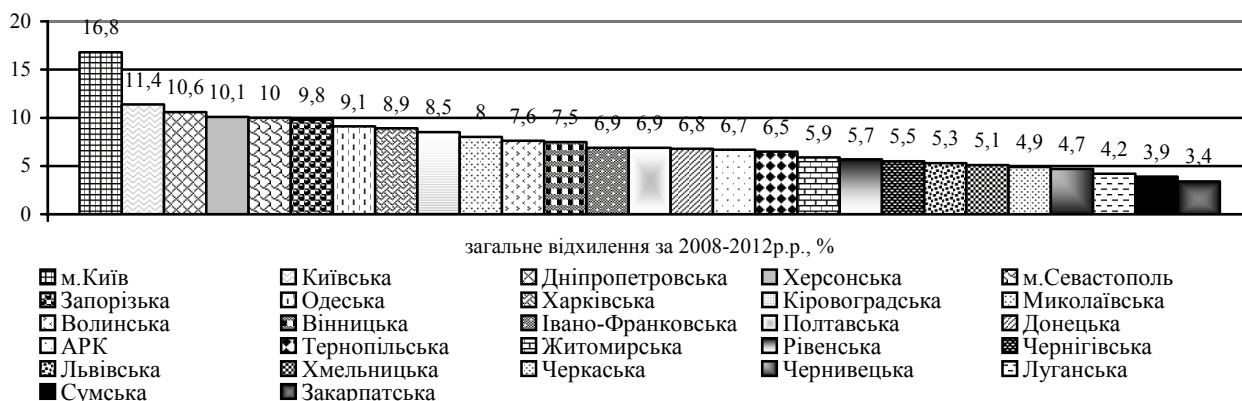

Рис. 1. Динаміки частки малих підприємств в загальній кількості суб'єктів господарювання за регіонами України за період 2008-2012р.р., %

Результати аналізу свідчать, що за період 2008-2012р.р. частка малих підприємств в загальній кількості суб'єктів господарювання зростає. Найбільші темпи зростання спостерігаються в м. Київ на 16,8%, Київській

області на 11,4%, Дніпропетровській області на 10,6%, в Херсонській області на 10,1%, м. Севастополь на 10,0% та Запорізької області на 9,8%. Найнижчі темпи зростання частки малих підприємств спостерігаються в Черкаській області на 4,9%, Чернівецькій області на 4,7%, Луганській області на 4,2%, Сумській області на 3,9% та Закарпатській області на 3,4%. Але зростання частки кількості малих підприємств доцільно проаналізувати в комплексі з динамікою зміни частки обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) суб'єктами малого бізнесу в загальному обсязі реалізації кожного регіону (рис. 2).

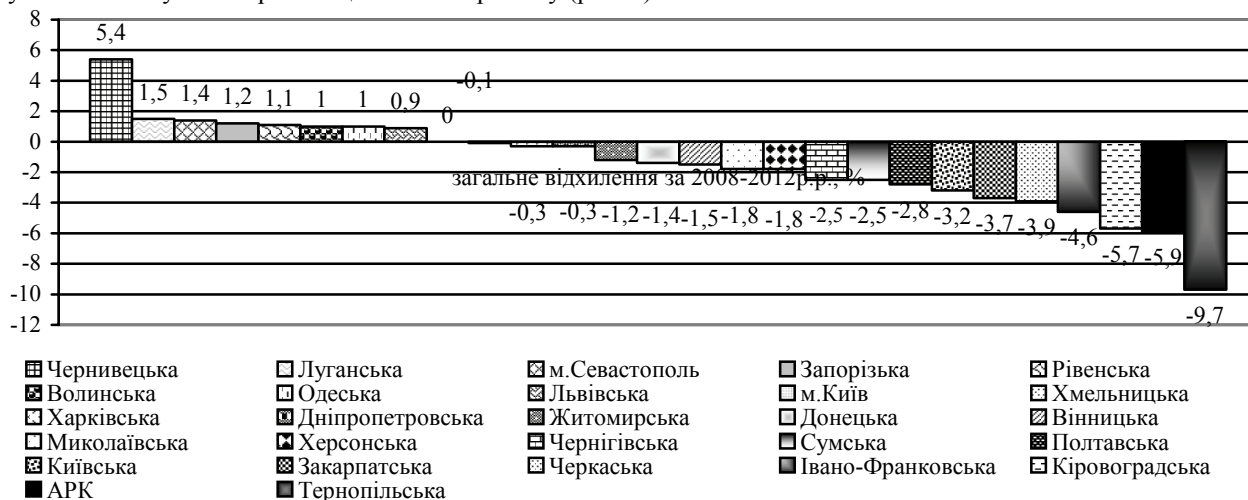

Рис. 2. Динаміка змін частки обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) суб'єктами малого бізнесу в загальному обсязі реалізації кожного регіону за 2008-2012р.р.

Аналіз частки обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) малими підприємствами за останні 5 років за регіонами дозволяє поділити регіони України на три групи:

- до першої групи можливо віднести регіони в яких частка обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) малими підприємствами в загальному обсязі реалізації регіону зростає, це такі регіони як Волинська, Запорізька, Луганська, Львівська, Одеська, Рівенська, Чернівецька області та м. Севастополь;

- до другою групи можливо віднести регіони в яких спостерігається зниження частки обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) малими підприємствами в загальному обсязі реалізації регіону до 1%, що близько до показника по Україні в цілому (0,6%), серед таких Дніпропетровська, Харківська, Хмельницька області та м. Київ;

- до третьої групи можливо віднести регіони, в яких спостерігається зниження обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) малими підприємствами в загальному обсязі реалізації регіону понад 1%, що вище загального показника по Україні, серед таких Житомирська, Донецька, Вінницька, Миколаївська, Херсонська, Чернігівська, Сумська, Полтавська, Київська, Закарпатська, Черкаська, Івано-Франківська, Кіровоградська, АРК, Тернопільська області.

Таким чином за період 2008-2012р.р. в більшості регіонів України спостерігається значне зниження обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) малими підприємствами в загальному обсязі реалізації регіону при зростанні кількості малих підприємств. Надалі, використовуючи статистичні данні [11], проведемо аналіз частки прибутків прибуткових малих підприємств (МП) в загальному обсязі прибутків прибуткових підприємств (ПП) регіону (рис.3).

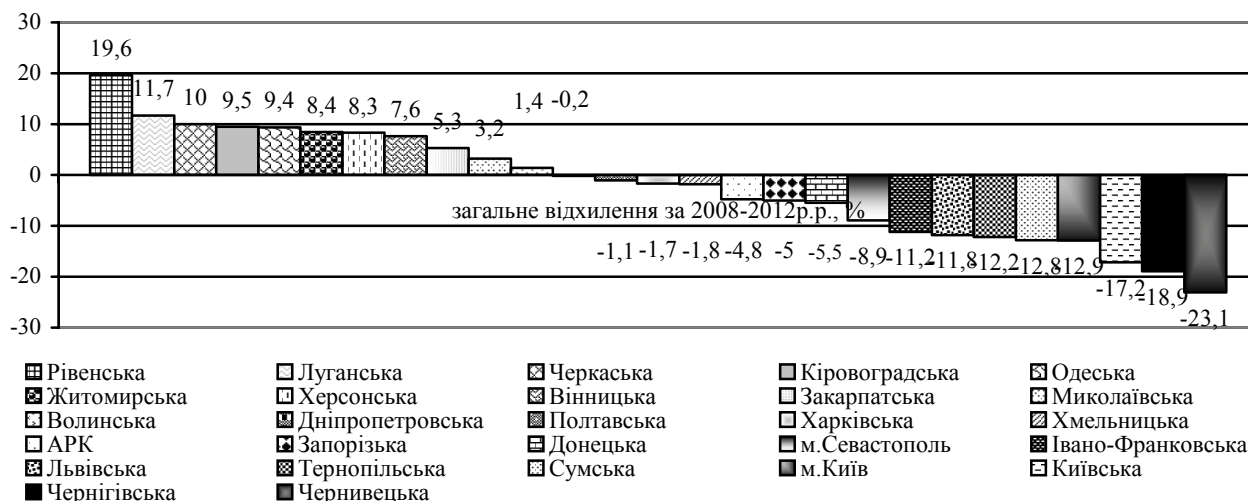

Рис. 3. Динаміка частки прибутків прибуткових МП в загальному обсязі прибутків ПП за регіонами за період 2008-2012р.р.

Результати аналізу свідчать що в 11 регіонах України частка прибутків МП в загальному обсязі прибутків ПП зростає, до таких відносяться Рівненська, Луганська, Черкаська, Кіровоградська, Одеська, Житомирська, Херсонська, Вінницька, Закарпатська, Миколаївська та Волинська області. В інших регіонах така частка знижується, або не змінюється. Таким чином, при узагальненні результатів аналізу за трьома показниками розвитку малого підприємництва в регіонах України за 2008-2012р.р., можливо згрупувати регіони у відповідності до оцінки рівню розвитку малого підприємництва.

До першої групи відносяться регіони в яких спостерігається зростання частки прибутків МП при рості частки кількості таких підприємств і частки обсягів реалізації в загальних показниках регіону відповідно. Оцінити розвиток малого підприємництва в таких регіонах можливо як ефективний. В регіонах другої групи спостерігається зниження частки обсягів реалізації МП при зростанні частки їх кількості, але відбувається і збільшення частки прибутків МП в загальних показниках відповідного регіону, що дозволяє оцінити стан розвитку малого підприємництва як стримано-ефективний. В регіонах третьої групи зростає і частка кількості МП і частка обсягів реалізації в загальних відповідних показниках регіону, але частка прибутків МП при цьому знижується, що характеризує стан розвитку малого підприємництва як стримано-неефективний. В регіонах же четвертої групи спостерігається зростання частки кількості малих підприємств в загальному показнику регіонів, але що частка обсягів реалізації МП що частка прибутків МП в загальних показниках регіону знижується, що дозволяє оцінити рівень розвитку малого підприємництва як неефективний.

Такі тенденції нерівномірного розвитку малого підприємництва в Україні, свідчать про існування в кожному регіоні особливих умов для становлення та розвитку малого бізнесу, тому набувають важливого значення питання регіонального менеджменту щодо малого підприємництва з метою підвищення ефективності їх функціонування та в подальшому покращення економічного стану регіону.

Але на сьогоднішній день існують проблеми здійснення регіонального менеджменту приватного підприємництва, серед яких можна виділити:

1. Недосконалість законодавчої бази щодо забезпечення економічної безпеки підприємців (постійне втручання в господарську діяльність представників податкових органів).

2. Значне податкове навантаження на представників малого бізнесу, при зростанні його ролі в економіці регіону, що сприяє розвитку тіньового сектору економіки.

3. Корупційність органів державної та міської влади, що ускладнює процес відкриття бізнесу.

4. Обмеженість коштів міського бюджету щодо реалізації програм підтримки малого бізнесу.

5. Недосконалість нормативної бази щодо організації та реалізації державно-приватного партнерства на регіональному рівні.

6. Відсутність єдиного механізму регіонального менеджменту щодо підтримки підприємницької діяльності.

Враховуючи визначені проблеми виникає потреба в створенні такої форми взаємних відносин між владою і бізнесом, яка б задовольняла потреби всіх партнерів. На сучасному етапі такою формою є регіональний кластер, який створюється на добровільних засадах і об'єднує представників великого, середнього і малого бізнесу, заклади освіти, фінансові установи, науково-дослідницькі центри та органи місцевого самоврядування. В умовах кризових явищ, коли бізнес повинен буди достатньо гнучким до зміни кон'юктури ринку, на нашу думку, при формуванні кластерних об'єднань доцільно вагому ставку робити на представників малого підприємництва. Кожен учасник регіонального кластеру від спільної діяльності отримує певні переваги, а саме:

- для представників бізнесу створюються економічні передумови щодо підвищення обсягів реалізації, зниженню витрат та отримання додаткової вартості;

- фінансові установи отримують додаткові можливості щодо використання коштів учасників кластеру, як додаткових ресурсів для отримання прибутку;

- навчальні заклади та науково-дослідницькі центри отримують додатковий обсяг послуг щодо економічного обґрунтування різного роду регіональних проєктів, організації заходів щодо підвищення кваліфікації робітників кластеру та підготовки висококваліфікованих менеджерів, які забезпечать управління кластерним об'єднанням;

- міський бюджет отримує додаткові податкові надходження в бюджет за рахунок оподаткування додаткової вартості представників малого бізнесу, крім того реалізація кластерних ініціатив забезпечить створення нових робочих місць, що сприятиме зниженню безробіття і соціальної напруги в регіоні.

Таким чином, створення та функціонування регіональних кластерів, учасниками якого є представники малого підприємництва, дозволить вирішити проблеми регіонального менеджменту в напрямку підтримки державно-приватного партнерства.

Висновки. Проведена оцінка розвитку малого підприємництва в регіонах України та визначені проблеми регіонального менеджменту надають поштовх щодо його подальшого розвитку в рамках підтримки малого підприємництва для чого, на нашу думку доцільно здійснити наступні заходи:

- вдосконалити нормативно-законодавчу базу відносно забезпечення економічної безпеки та пільгового оподаткування представників малого бізнесу;

- розробити механізм регулювання взаємовідносин учасників ДПП, який забезпечував би оцінку ефективності співпраці учасників та доцільність такої співпраці для регіону;

- розширити форми ДПП та розробити напрямки реалізації політики кластеризації регіонів, шляхом створення в рамках кластерних ініціатив регіональних кластерів;

– забезпечувати реалізацію програм підтримки малого бізнесу шляхом участі у кластерних ініціативах регіону органів місцевого самоврядування;

– створювати умови для безробітних щодо можливості їх участі в програмах перепідготовки та отримання нових професій, з метою відкриття власного бізнесу та участі в кластерних ініціативах.

Розвиток кластерів малого бізнесу забезпечить підвищення ефективності функціонування представників малого підприємництва, що сприятиме не тільки зміцненню економіки регіону, покращенню його конкурентоспроможності, а і створить можливості підвищення рівня життєдіяльності кожного мешканця регіону.

Список використаних джерел

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики: монографія / Варналій З.С. – [3-тє вид.]. – К.: Товариство «Знання», КОО, 2005. – 302 с.

2. Хурса М.М. Мале підприємництво: економіко-організаційні аспекти діяльності: монографія / Хурса М.М. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – 220 с.

3. Лукав' Л., Цегелик Г. Застосування кластерного для оцінки розвитку малого підприємництва в регіонах України / Л. Лукав', Г. Цегелик // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – с. 73-80.

4. Яцкевич І.В. Організаційно-економічні форми взаємодії малого і великого підприємства в телекомунікаційній сфері: монографія / І.В. Яцкевич. – Одеса, 2010. – 216 с.

5. Дуда М. О., Губачов В. П. Підприємницькі кластери: проблеми розуміння та можливості впровадження в Україні [Електронний ресурс] / М. О. Дуда; В. П. Губачов // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – 2010. – № 2 (41). – с. 31-35. – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/652/1/Duda.pdf>.

6. Микитюк О.П. Кластери як нова форма конкурентних відносин в сучасній економіці [Електронний ресурс] / О.П. Микитюк // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2013. – Випуск 28, т.1 – с. 198-204. – Режим доступу: http://trpe.econom.univ.kiev.ua/data/2013_28/zb28_26.pdf.

7. Продиус Ю.І., Ткаченко А.М. Кластерна форма організації підприємств як головний напрямок регіонального розвитку [Електронний ресурс] / Ю.І. Продиус, А.М. Ткаченко // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 1(6). – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/No1/136-141.pdf>.

8. Кравченко О.А., Португальська Р.А. Формування основних пріоритетів державної підтримки малого бізнесу в Україні / О.А. Кравченко, Р.А. Португальська // Праці Одеського політехнічного університету. – 2011. – Вип. 1(35) – с. 223-228.

9. Зосименко Т. І. Роль малого підприємництва у соціально-економічному розвитку країни [Електронний ресурс] / Т.І. Зосименко // Ефективна економіка. – 2013. – №10. – Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua/?n=10&y=2013.

10. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

11. Статистична інформація [Електронний ресурс]: Соціально-економічне становище регіонів України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2013